

BARTHOLINUS A BETEGSÉGÁTVITELRŐL

Thomas Bartholinus (1616–1680) dán orvos, matematikus, evangélikus teológus és mellesleg a dán király orvosa is volt. Az évszázadok során a Bartholinus családnak legalább egy tucat tagja töltött be fontos funkciókat a koppenhágai egyetemen. Thomas apja, nagyapja, nagybátyja egyaránt orvosként lett híres, ám még leszármazottai közt is akadtak neves orvosprofesszorok. A Bartholinus Intézet egyébként ma is Koppenhága egyik büszkesége.

Thomas Bartholinus külföldi tanulmányútjai során elsősorban a vezető holland és olasz egyetemeket látogatta, ám sok időt töltött a szövegünkben is szereplő Pietro Castellinél is, Messinában. Bartholinus orvosi teljesítménye főként apja nagy anatómiai művének kiegészítése volt: a nyirokrendszert ennek során ő írta le először. Emellett kidolgozta a fagyasztásos érzéstelenítés technikáját. Kórtani munkássága is jelentős, ma szindróma is viseli nevét (Bartholin–Patau-szindróma).

Mindennek fényében igazán különös az alábbi szöveg, hiszen elképesztő babonáságokkal találkozhatunk benne. A legmeglepőbbek azonban nem maguk a babonáságok, hanem az a türelmes és mérlegelő hang, ahogy Bartholinus említi és ismerteti őket. Ettől az előítélet-mentes, liberális orvosi szemlélettől ugyanis a 21. századi olvasó már teljesen elszokhatott: a mai akadémikus orvoslás a legsúlyosabb dogmatikus szigorral dorongolná le a hasonló közléseket. Nem szabad azonban elfelednünk, hogy a 17. század közepén még a mai empirikus-rationális orvoslás is csak egy volt a lehetséges és egymással versengő gyógyító rendszerek közül, a természettudomány még a titokzatos és szép *magia naturalis* nevet viselte, a kor tudósai pedig szinte semmit nem tartottak már és még eleve hihetetlennek.

Tisztában kell azonban lennünk avval is, hogy a tudomány fejlődésének manapság sem – lenne – más a feltétele, mint a türelem, nyitottság és az alternatívák elfogadására való képesség.

A betegségátvitelről¹

A természet hatalmas titkát tárom föl most előttetek. A betegségátvitel olyan, megdöbbentő gyógy mód, amelynek során ennek vagy annak az embernek a baját vagy valamilyen állatra, egy másik emberre, vagy pedig egy élettelen dologra lehet átküldeni. Sokak szerint ez a gyógy mód pusztán babonáság, ám én – jóllehet az eljárás során semmilyen természetes gyógy módot sem alkalmaznak, miközben varázsigéket, varázsjeleket és mágikus cselekményeket használnak – mégsem merném teljesen elvetni azt, amit a tapasztalat több ízben is bizonyított már.

E betegségátvitel néhány nyoma fellelhető már a Szentírásban is, igaz, csak csodás körülmények között, amikor Mózes bárányáról vagy az evangéliumi disznókról esik szó.

A betegségátvitel első módja az állatokra való átvitel.

¹ Thomas BARTHOLINUS, *De transplantatione morborum*, in *Theatrum sympatheticum auctum*, Norimbergae, J. A. Endter, 1662, 528–529.

Vannak, akik a tüdővészeseket² úgy gyógyítják, hogy miután a karjukon eret vág-nak, a vért egy kakasba ömlesztik át. Az angol Fludd³ állítólag a köszvényét ültette át az ölebére, akivel együtt aludt. A szerencsétlen kutyát ugyanis utóbb ugyanolyan rendszeresen gyötörték a köszvényrohamok, mint korábban a gazdáját. Sok példa van arra, hogy az, ha a beteg medián eréből⁴ vett és ügyesen tyúktójas héjába töltött vért, a tojással együtt tizennégy napra egy tyúk alá teszik, majd éhgyomorra megetetik a beteggel, teljesen megszünteti a sárgaságot, és mindenfajta skorbutból, kakhexiából és vízkórból⁵ származó kórságnak is véget vet.

Akadnak olyanok is felénk, akik úgy tapasztalták, hogy a legtöbb betegség gyógyítható, ha a beteg kéz- és lábkörmeit egy zacskóban egy eleven halra kötik, majd a halat visszaeresztik a tengerbe. Más szavahihető emberek viszont azt figyelték meg, hogy a strúmának és másfajta daganatoknak is véget vet, ha a beteg testtáját egy halott ember kezéhez dörgölik: így ugyanis párhuzamosan avval, ahogy a hulla elrothad, a daganatok is lassanként lelohadnak – ez persze télen lassabban, nyáron viszont gyorsabban szokott bekövetkezni.

A leggyakoribb azonban a harmadik fajta betegségátvitel – az élettelen dolgokra való átvitel. Többen tanúsították nekem, hogy a calabriai öregasszonyok gyakran szokták falevelekre átküldeni a betegségeket. Castelli,⁶ a kiváló messinai orvos pedig azt állította, hogy ha az aranyeret rücskös chondrilla- (nyúlparéj-) gyökérrel érintik, majd a gyökeret kiszárítják, az aranyér is kiszárad, ám megrothad, ha a gyökér is megrothad. Ezért azt ajánlotta, hogy a kemencénél szárítsuk ki a gyökeret. Panarolus⁷ pedig a *Titkok könyvében* azt írja, hogy ha egy asszony vérével átítatott rongyot forró hamu alá helyezünk, az elállítja a havi vérzését.

A lép scirrhusának két szimpátia alapú gyógymódját is leírja Johannes Baptista Sitonus⁸ orvostudós *Vegyes megfigyelések* című könyvének 29. tanulmányában. Az első az, ha a lép scirrhusában⁹ szenvedő beteg három vagy öt éjszaka során kiürített vizeletét minden hajnalban megfelelő mennyiségű közönséges hamuval összekeverjük, majd az egész vizelet-hamu keveréket minden áldott nap kitesszük a napfényre száradni. Ha kiszáradt, az egész masszát helyezzük a házi kandalló tüze mellé, és hagyjuk, hadd porladjon el lassanként. Állítólag ugyanis a massa elporlásával párhuzamosan a scirrhus is elenyészik. A másik az, hogy a scirrhusos beteg vizeletéből öntsünk egy üvegfíolába, az üveg száját dugaszoljuk el egy vászonronggyal, lenronggyal vagy közönséges papírral, majd a fiolát ásassuk el egy böjtölő emberrel a földbe, s hagyjuk ott feküdni, amíg az összes vizelet el nem szivárog az üvegből. Mert mire a vizelet mind elenyészik az üvegből, a scirrhus is elenyészik majd.

² Phthisisz, aszkór, a tuberkolózis egyik általános elnevezése az ókortól a 19. századig.

³ Robert Fludd de Fluctibus (1574–1637) angol orvos, alkimista, filozófus, hatalmas terjedelmű munkáiban valamiféle kozmikus orvostant próbált megalapozni.

⁴ Medián ér = vena mediana cubiti, azaz a középső könyökvéna, amelyet manapság is vérvételkor döfködnek.

⁵ kakhexia = általános testi leromlás, vízkór = hydrops, azaz mindenfajta ödémával, vizenyővel járó betegség a keringési betegségektől az ascitesig

⁶ Pietro Castelli (1574–1662) olasz orvos, botanikus, a messinai egyetem világhírű tanára.

⁷ Domenico Panarolo (1600 körül–1657) római orvos, főként mint nőgyógyász volt neves.

⁸ Giambattista Sitori (1605–1681) milánói orvos.

⁹ scirrhus = lépduzzanat, lép daganat